

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Чикайло І.В.

старший викладач,

*Львівський національний медичний університет
імені Данила Галицького*

СЛОВА-РЕАЛІЇ ЯК ЧАСТИНА ФОНОВИХ КРАЇНОЗНАВЧИХ ЗНАНЬ

Питання про те, чи може мова бути відображенням культури, займає одне з основних місць у лінгвістиці. Відповідь на нього залежить від того, як вирішується проблема здатності мови відображати дійсність, частиною якої є культура. Усі великі й малі особливості життя даного народу та його країни (такі, як природні умови, географічне положення, хід історичного розвитку, характер соціального устрою, тенденції суспільної думки, науки, мистецтва) неодмінно знаходять відображення у мові цього народу. Тому можна стверджувати, що мова є певним відображенням культури будь-якої нації, вона несе у собі національно-культурний код того чи іншого народу. У ньому зустрічаються слова, у значенні яких може бути виділена особлива частина, яка відображає зв'язок мови і культури, і яка називається культурним компонентом семантики мовної одиниці. До таких слів, насамперед, відносяться слова-реалії.

Питання про природу мовних реалій є недостатньо вивченим. Разом з тим роль слів-реалій у процесі міжкультурної комунікації доволі важлива. Сучасний розвиток методики викладання іноземних мов передбачає поєднання вивчення іноземної мови з вивченням культури країни, мова якої вивчається. Завдання викладача – ознайомлюючи студента з іншою культурою, іншою цивілізацією, привернути його увагу до національно-маркованої лексики, вказати, що вона несе певні фонові країнознавчі знання, викликає у реципієнта певні асоціації.

Аналіз існуючих визначень реалії дозволяє виділити дві основні точки зору на розуміння цього явища – екстралінгвістичну та лінгвістичну. Прихильники екстралінгвістичного підходу розглядають реалію як «суто позамовне явище, визначаючи її як

факти, пов'язані з подіями суспільного та культурного життя країни, особливостями її державного ладу, історією її народу» [3, с. 58]. У працях представників лінгвістичної течії суттєвим критерієм виділення реалії вважається її «яскраво виражений національно-культурний колорит, співвіднесеність з об'єктивною реальністю, відображеною у свідомості конкретної лінгвокультурної спільності і, як наслідок цього, відсутність відповідностей в інших мовах» [3, с. 69].

Можливість правильної передачі значення слів студійованої мови (назв речей, істот, подій і т.д.), передбачає знання об'єктивних умов життя та побуту країни, мова якої вивчається. За цими знаннями у країнознавстві та у порівняльному мовознавстві закріпилась назва «фонових». Фонові знання – це «сукупність уявлень про те, що складає реальний фон, на якому розгортається картина життя іншої країни, іншого народу» [7, с. 32]. Вони мають суттєве значення при дослідженні взаємодії мови і культури.

При вивченні іноземної мови та у практиці перекладу значну роль відіграє група фонових знань, яка відображає явища, що є специфічними для культури країни, мова якої вивчається. «Лінгвістика, замкнута кордонами мови у її формальному вираженні, не може вирішити питання про алюзії, конотації, загальновідомі у країні асоціації без фонових знань, якими володіє носій мови і які не завжди доступні іноземцю. Для того, щоб подолати цей бар'єр, лінгвістика, очевидно, повинна звернутися до фактів культури, бо мову не можна зрозуміти у відриві від культури. Володіння фоновими знаннями культури дозволить уникнути подібних помилок» [6, с. 20]. Такою частиною фонових знань є слова-реалії. У лінгвістиці існує кілька визначень реалій.

У перекладознавчих та лінгвістичних працях слово «реалія» як термін з'явилося у 40-х роках ХХ століття. Вперше його вжив відомий фахівець А. Федоров у праці «О художественном переводе» (1941).

Саме слово «реалія» походить від латинського слова «realis» – речовий. Воно використовується для позначення (у філологічних текстах), по-перше, предметів матеріальної культури, які служать основою для номінативного значення слова, і, по-друге, абстрактних сутностей, пов'язаних з духовними цінностями і звичаями народу, суспільно-політичним устроєм і культурними традиціями країни,

тобто всіх реальних фактів громадського життя, побуту, культури, історії країни, мова якої вивчається.

У лінгвокраїнознавстві, перекладознавстві та інших філологічних науках термін «реалія» використовують для позначення слів, які називають такі предмети і поняття.

Таким чином, у філології існує подвійне розуміння реалії: 1) предмет, поняття, явище, що є характерним для історії, культури, побуту того чи іншого народу або країни і не зустрічається в інших; 2) слово, що позначає такий предмет, поняття, явище, а також словосполучення з такими словами. Виходячи з цього, можна говорити про реалії-предмети – предмети матеріальної культури з точки зору їх відображення у даній мові та про реалії-слова – слова, що називають ці предмети. Болгарські лінгвісти Влахов С. та Флорін С. про це говорять так: «Реалія-предмет у рамках країнознавства має широке значення, яке далеко не завжди вкладається в рамки реалії-слова, будучи елементом позамовної дійсності; реалія-слово як елемент лексики даної мови являє собою знак, за допомогою якого такі предмети – їх референти – можуть отримати своє мовне відображення» [4, с. 7].

У «Словнику лінгвістичних термінів» говориться, що реалії – це «1. Слова і вирази, що позначають предмети, поняття, ситуації, які не існують у практичному досвіді людей, що розмовляють іншою мовою. 2. Різноманітні фактори, що вивчаються зовнішньою лінгвістикою і перекладознавством, такі, як державний устрій країни, історія та культура даного народу, мовні контакти носіїв даної мови і т. д. з точки зору їх відображення у даній мові. 3. Предмети матеріальної культури, які служать основою для номінативного значення слова. 4. Слова, які позначають національно-специфічні особливості життя і побуту» [1, с. 18].

За визначенням Г. Д. Томахіна, реалії – це назви притаманних тільки певним націям і народам предметів матеріальної культури, фактів історії, державних інститутів, імена національних і фольклорних героїв, міфологічних істот і т. д.» [6, с. 5].

Досить змістовну дефініцію реалій дає Л. С. Бархударов: «слова, що позначають предмети, поняття, ситуації, що не існують у практичному досвіді людей, які говорять іншою мовою. Сюди відносяться слова, що позначають різного роду предмети матеріальної і духовної культури, властиві тільки даному народові...» [2, с. 95].

На наш погляд, найбільш повне визначення реалії дають болгарські вчені С. Влахов і С. Флорін: «Реалії – це слова (і словосполучення), які називають об'єкти, характерні для життя (побуту, культури соціального й історичного розвитку) одного народу і чужі іншому; будучи носіями національного та/або історичного колориту вони, як правило, не мають точних відповідностей (еквівалентів) в інших мовах, і, отже, не піддаються перекладу «на загальних підставах», вимагаючи особливого підходу» [4, с. 47].

Виникнення реалій не залежить від наших уподобань чи побажань. Їх поява спричинена суспільною необхідністю, позамовними чинниками. «Реалії належать до диференційних мовних явищ. Ідейно-естетична цінність, пізнавальне значення цього розряду лексики (сказати б, етнолексики) як репрезентантів змісту надзвичайно важливі. Реалії щільно пов'язані з національним колоритом, національною самобутністю» [5, с. 40]. Особливістю реалій є те, що у носіїв певної культури і певної мови з ними пов'язуються такі фонові знання та асоціації, які на певному етапі міжнаціональних та міжмовних контактів можуть бути відсутніми у носіїв інших культур і мов. Під час пояснення реалій мови, що вивчається, виникає, з одного боку, потреба підкреслити їх особливий колорит, іноді унікальність, а з другого – певним чином передати їх значення і типові для носіїв мови джерела асоціації.

Тому у лінгвокраїнознавстві реаліями слід вважати слова, які позначають предмети або явища, пов'язані з історією, культурою, економікою та побутом країни, мова якої вивчається, які відрізняються повністю або частково (окремими семантичними частками своїх лексичних понять) від лексичних понять слів зіставлюваної мови. Слова, які розрізняються семантичними частками за межами понять, відносяться до фонові лексики. Як зазначає Г. Д. Томахін, «реалії є компонентом фонових знань, необхідних для розуміння іншомовного тексту. Недостатнє знання історії країни, найважливіших історичних подій, її найбільших політичних ті історичних діячів призводить до нерозуміння порівнянь, історичних посилань і т. д. і кінцевому результату до мовної некомпетентності» [6, с. 18].

Таким чином, можна побачити, що дослідженню реалій присвячено багато праць і українських, і російських, і болгарських лінгвістів. Ця проблема вивчена досить глибоко й уміло, але, на наш

погляд, вона все одно залишається актуальною, тому що життя людей не стоїть на одному місці, воно розвивається, а з його поступом з'являються нові реалії, вивченню яких треба приділити достатньо уваги для їх адекватного сприйняття.

Список використаних джерел:

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – М.: Советская энциклопедия, 1966. – 608 с.
2. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). – М.: Международные отношения, 1975. – 240 с.
3. Бурбак О. Ф. Реалія та способи визначення її лінгвістичного статусу // Іноземна філологія, 1985. – С. 68-69.
4. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. – М.: Международные отношения, 1980. – 340 с.
5. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). – Львів: Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. – 216 с.
6. Томахин Г. Д. Реалии – американизмы. Пособие по страноведению: Учеб. Пособие для ин-тов и фак. иностр. яз. – М.: Высш. школа, 1988. – 239 с.
7. Федоров А. В. Основы общей теории перевода. – М.: Высшая школа, 1983. – 303 с.

Шеремета Н.М.

аспірант,

*Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки*

СПЛКУВАННЯ ЯК ВАГОМИЙ ЧИННИК УТВЕРДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В СОЦІУМІ

У сучасних соціально-економічних умовах значно зростає інтерес до досліджень, пов'язаних з вибором життєдіяльності, визначенням сенсу життя в контексті цілісного процесу соціалізації особистості. У людей формуються залежність, тривожність, невпевненість, які значно ускладнюють реалізацію соціальних виборів. Прагнення утвердити себе в соціумі пов'язане з почуттям власної гідності, честолюбством, самолюбством. Людина намагається довести навколишнім, що вона чогось варта, прагне здобути певний статус у суспільстві, хоче, щоб її поважали та